Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 1, Mart 2014, s. 277-289

Ali DOĞAN[1]

Mehmet KILINÇ[2]

İLKOKUL DÜZEYİNDEKİ FARKLI DERS KİTAPLARINDA BARIŞ VE SAVAŞ KAVRAMLARINA YER VERİLİŞ DÜZEYİNİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ[3]

Özet

Barış ve savaş kavramları, insanlığın varoluşundan bu yana insanların hayatında hep var olagelmiştir. Türk Dil Kurumu 'barış'ı, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam, şeklinde tanımlarken, "savaşı" da uğraşma, kavga, mücadele olarak tanımlamıştır.

Savaş ülkeler, milletler hatta küçük topluluklar arasında çok sık ve yaygın bir şekilde gerçekleşirken, barış ortamını hazırlamak ve sürdürülebilir kılmak bu kadar kolay olmamaktadır. İnsanın doğasında var olan bu durumu, en aza indirmenin yolu da barış değerini yeni kuşaklara kazandırmaktır. Eğitimde kalıcı değerler kazandırmak erken yaşlarda başlanmalı ve süreklilik arz etmelidir. Bu eğitimin verilmesinde ilkokul en büyük temeli oluşturmaktadır.

İlkokul 2. ve 3. Sınıflarda okutulan Türkçe ve Hayat Bilgisi 4. Sınıflarda okutulan Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarındaki yazınsal metinlerde barış ve barışla ilgili değerlere ne düzeyde yer verildiğini ortaya koyarak karşılaştırmak amacını güden bu çalışma tarama türü niteliksel bir çalışmadır. Ders kitapları üzerinde çalışıldığı için verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Çalışmada ana kategori olarak "barış" kavramı ele alınmıştır. Alt kategoriler; hoşgörü, sevgi ve savaş olarak belirlenmiş. Çalışmada bağlam birimi olarak "cümle" seçilmiş ve alt kategorilerin her bir cümlede ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır. Yani, bağlam birimi olarak seçilen her bir cümle içindeki alt kategorilere karşılık gelen sözcükler sayılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için kodlayanlar arasında en az %70'lik bir görüş birliği gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak

[1] MEB, Kayseri- Kocasinan Özel Eğitim Meslek Lisesi Rehber Öğretmeni, rehberalidogan@gmail.com

[2] MEB, Kayseri -Melikgazi Yalçın Delikan Anaokulu Rehber Öğretmeni, mehmetkilinc58@hotmail.com

[3] Bu makale, 6-9 Haziran 2013 tarihlerinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesinde gerçekleştirilen V.Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

amacıyla araştırmacılar kodlamaları bağımsız olarak yapmış ve %85 oranında görüş birliği sağlanmıştır.

Anılan ders kitaplarının incelenmesi sonucunda ilkokul ders kitaplarında yer alan metinlerde barış ve muadili kavramlara yeteri kadar yer verilmediği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Barış, Barış eğitimi, Değer, Ders kitabı, İlkokul

A COMPARATIVE STUDY OF THE USAGE LEVELS OF PEACE AND WAR CONCEPTS IN DIFFERENT PRIMARY SCHOOL CONCEPTS

Abstract

Peace and war concepts has existed in human life from past to present. Turkish Language Society defines the "peace" as an environment which is organized with conformity, mutual understanding and indulgence, whereas it defines the "war" as quarrel, fight and struggle.

It is not easy to maintain and keep a peaceful environment although war is very common and widespread between countries, nations and even small societies. The peace value should be transferred to new generations so that this reality existing in human nature can be minimized. Transferring the permanent and lasting values must start at early stages and be continuous in education. Primary school is the most important basis for such an education.

This study is a qualitative survey which aims at presenting and comparing to what extent the peace and peace related values are given in the written texts of Turkish and Social Sciences coursebooks for 2nd and 3rd grades and Turkish, Social Studies and Religion and Morality coursebooks for 4th grade. Content analysis is used as a tool for evaluation of the data as a result of the study on coursebooks. In this study, the concept of "peace" is discussed as the major category. Sub-categories are identified as indulgence, love and war. "Sentence" is selected as a context unit and the frequency of its occurrence in sub-categories is determined. So, words which are chosen as a context unit and corresponding to sub-categories are counted. The consensus at least the rate of 70% is required for the reliability of the research (Yıldırım and Şimşek, 2006).The researchers made individual encoding due to improve the reliability of the research and 85% of consensus was achieved.

As a result of the review of the aforementioned books, it is seen that the peace and peace related concepts are not included enough in the texts of primary school coursebooks.

Keywords: Peace, Peace education, Value, Coursebook, Primary School

GİRİŞ

Barış ve savaş kavramları, insanlığın varoluşundan bu yana insanların hayatında hep var olagelmiştir. Türk Dil Kurumu 'barış'ı, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam, şeklinde tanımlarken, "savaşı" da uğraşma, kavga, mücadele olarak tanımlamıştır. Harris ve Morrison (2003) barışın ne anlama geldiği, savaşın halen hüküm sürme sebebinin ne olduğu, savaş kültürünü barış kültürüne dönüştürebilmek için bir takım bilgi, beceri ve tutumlara ihtiyacımız olduğunu ifade etmektedirler. Barış kültürü, eşitlik, adalet, demokrasi, insan hakları, hoşgörü ve dayanışma ilkelerine dayanan ve birlikte yaşamayı ve bölüşmeyi destekleyen bir kültürdür. Bu kültüre de ancak eğitim yoluyla ulaşılır. Çünkü "Dünyanın şiddetle sarsıldığı, her

üç saniyede bir çocuğun öldüğü, silahlı ya da silahsız çatışmalarda ya da açlıktan, yokluktan, yoksulluktan öldüğü dünyamızda, barışa her zamankinden daha çok gereksinimimiz vardır." (Sertel ve Kurt, 2004).

Toplumsal değişmenin başlangıç noktası şüphesiz okullardır. Okullar ve öğretmenler, barış eğitimi aracılığı ile bu değişimi sağlamaya yardımcı olabilirler (Demir, 2011). Coşkun (2008) eğitim ve öğretim etkinliklerinin planlanmasında, uygulanmasında, değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde ders kitaplarının önemli bir yeri olduğunu ifade ederken, Ergün, (1985) ise çocukları sağlam, barışçı ve bilgili olarak yetiştirecek öğretmenlerin yanı sıra, çeşitli bilim alanlarında ortak bir plâna göre yazılmış ders kitaplarının eksik olduğunu belirtmektedir. Bunun için "Öğretim süreci boyunca öğretmenlerin, öğrencilerin ve yetişkinlerin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden" (Kılıç, 2006) ders kitapları, bilginin alınması, anlamlandırılarak özümsenmesi ve hayata geçirilmesi konusunda etkili olan materyallerdir. Çünkü öğrencileri, küreselleşen dünyanın getirdiği şartlara uyum sağlayacak, her türlü sorunlarına çözümler üretecek bireyler olarak yetiştirmek ders kitaplarının öncelikli amaçları arasındadır (Kaya, 1997; Duman vd, 2001; Kılıç, 2006; Ocak ve Dai, 2010; Ekinci, Çelikpazu ve Aktaş, 2011).

Barış, kazanılması gereken bir değerdir (Hendrick, 1998) ve eğitimde kalıcı değerler kazandırmak erken yaşlarda başlanmalı ve süreklilik arz etmelidir. Öyle ki değerlerin oluşması ve yerleşmesi gelişimin erken dönemlerinde ailede kazanılmaya başlanır ve kişiliğin oluştuğu dönemlere kadar devam eder. Çocuklarda temel değerleri geliştirmek ilk önce anne ve babaların daha sonra eğitimcilerin görevidir. Çocukta yanlış gelişmiş bir değeri arzulanan başka bir değerle değiştirmek, yeni bir değeri yerleştirmekten çok daha zordur (Bal, 2004). Fidan (2009) ülkemizde okulların değerler eğitiminin nasıl yapılması gerektiği konusunun oldukça zayıf olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla değerler eğitimi konusuyla öğretmenler dâhil olmak üzere eğitimin bütün paydaşlarının bir gayret içerisinde olması son derece önemlidir (Kaymakcan, 2008). Bu noktadan hareketle okul öncesi ve ilkokul birinci sınıf seviyesinden başlayarak barış ve muadili kavramlara ders kitaplarında daha fazla yer verilmelidir. Bu sorumluluğu yüklenecek kişilerin başında da öğretmen olacaktır. Çünkü barışın öğretiminde en önemli rolün öğretmenlere ait olduğu (Demir, 2011), öğretmenlerin barışı öğretmek için genellikle ders kitapları ve posterlerden yararlandıkları (Aledejana, 2007) yapılan çalışmalarda ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ilkokul 2. ve 3. Sınıflarda okutulan Türkçe ve Hayat Bilgisi, 4. Sınıflarda okutulan Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarındaki yazınsal metinlerde barış ve barışla ilgili değerlerle savaş kavramına ne düzeyde yer verildiğini ortaya koyarak karşılaştırmaktır.

1. YÖNTEM

1.1. Çalışmanın Modeli

Araştırma, tarama türü niteliksel bir çalışmadır. Bu çalışmada tarama modelinin seçilmesinin nedeni, barış konusunun bütüncül olarak incelenmiş olmasıdır; çünkü tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2000).

1.2. Verilerin Toplanması (Kitapların Seçimi)

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının kabulü ile ilkokul 2.ve 3. Sınıflarında okutulan "Hayat Bilgisi ve Türkçe" ile 4.sınıflarında okutulan "Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" ders ve çalışma kitapları örneklem olarak seçilmiştir.

Tablo 1 Örneklem Alınan Kitaplar

Sıra	Ders Kitabının Adı	Yazar / Yazarlar	Yayın Evi	Araştırmadaki Adı
1	Din Kültürü Ahlak Bil.4	Yılmaz KARAHAN	Gizem Yayıncılık	Kitap 1
2	Din Kültürü Ahlak Bil.4	Mehmet AKGÜL, Abdullah ALBAYRAK	MEB	Kitap 2
3	Sosyal Bilgiler 4	Miyase KOYUNCU	MEB	Kitap 3
4	Sosyal Bilgiler 4	Sami TÜYSÜZ	Tuna Matbaacılık	Kitap 4
5	İlköğretim Türkçe 4	Erol ÖZ , Sevim ÖZ	Bilim ve Kültür Yayınları	Kitap 5
6	İlköğretim Türkçe 4	İbrahim GÜLTEKİN	MEB	Kitap 6
7	İlköğretim Hayat Bilgisi 3	Emine ÖZEL EREN	MEB	Kitap 7
8	İlköğretim Hayat Bilgisi 3	Esra ÖZCAN	Evrensel İletişim Yayınları	Kitap 8
9	İlköğretim Türkçe 3	Güngör AYDIN	MEB	Kitap 9
10	İlköğretim Türkçe 3	Osman ALACALI	Dört El Yayıncılık	Kitap 10
11	İlköğretim Türkçe 2	Kazım PALABIYIK Şükran AKINCI	Özne Yayıncılık	Kitap 11
12	İlköğretim Türkçe 2	Serdar ARHAN Seçil COŞKUN	MEB	Kitap 12
13	İlköğretim Hayat Bilgisi 2	Aziz ÖDEMİR Fatma ÇINAR	MEB	Kitap 13
14	İlköğretim Hayat Bilgisi 2	Yasemin FENER Güler ANAÇ	Ada Matbaacılık Yayıncılık	Kitap 14

1.3. Verilerin Çözümlenmesi

Bu çalışmada yazılı bir araç olan ders kitapları üzerinde çalışıldığı için değerlendirmede, bir nitel araştırma yöntemi olan içerik analizinin kullanılması tercih edilmiştir. İçerik analizi yazılı ve sözlü materyallerin dizgesel bir analizidir. İnsanların söyledikleri ve yazdıklarının kodlanarak nicelleştirilmesidir. Amacı ise sözel bilgiyi nicel verilere dönüştürmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

İçerik analizinde yapılacak ilk iş, analiz birimi olarak ana kategoriler (analiz ünitesi) ile alt kategorileri belirlemek ve bunları tanımlamaktır. Daha sonra analizlerin yapılacağı bağlam birimine (cümle, paragraf ya da tüm metin) karar verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006; Balcı, 2009). Ayrıca çalışmada alt kategoriler niteliklerine göre ayrılmadan değerlendirildiği için nicel içerik analizi kullanılmıştır. Berelson'a (1952) göre nicel içerik çözümlemesinde tam, nesnel ve güvenilir veri elde etmek için mesajların içeriği dizgesel bir biçimde sayılır. Kategori olarak seçilen ifadelerin ya da sözcüklerin bağlam birimi içinde eş anlamlıları olduğu kabul edilerek sayma işlemi yapılır (Akt: Karaman, Kepenekçi ve Aslan, 2011).

Çalışmada ana kategori olarak "barış" kavramı ele alınmıştır. Alt kategoriler; hoşgörü, sevgi ve savaş olarak belirlenmiş ve bu alt kategoriler çalışmada Türk Dil Kurumu büyük sözlükten yararlanılarak aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

a) Barış: Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.

b) Hoşgörü: Başkalarının düşünce ve kanılarını özgürce dile getirmesini ve düşüncelerine göre yaşamasını hoş görme tutumu.

c) Sevgi: İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.

d) Savaş: Uğraşma, kavga, mücadele.

Çalışmada bağlam birimi olarak "cümle" seçilmiş ve alt kategorilerin her bir cümlede ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır. Yani, bağlam birimi olarak seçilen her bir cümle içindeki alt kategorilere karşılık gelen sözcükler sayılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için kodlayanlar arasında en az %70'lik bir görüş birliği gereklidir (Yıldırım ve Şimşek 2006). Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak amacıyla araştırmacılar kodlamaları bağımsız olarak yapmış ve %85 oranında görüş birliği sağlanmıştır.

2. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde ilkokul 2. ve 3. Sınıflarda okutulan Türkçe ve Hayat Bilgisi 4. Sınıflarda okutulan Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarındaki "barış " ve barışla ilgili değerlerden; hoşgörü, sevgi ve savaş kavramlarına ne düzeyde yer verildiği tartışılmıştır.

Tablo 2. İlkokul Ders Kitaplarındaki Yazınsal Metinlerde Barış ve Barışla İlgili Değerlerin Dağılımı

DERSLER	Kitap Nu.	SINIFLAR											
		4				3				2			
		Barış	Hoşgörü	Savaş	Sevgi	Barış	Hoşgörü	Savaş	Sevgi	Barış	Hoşgörü	Savaş	Sevgi
Din Kültürü Ahlak Bilgisi 4	Kitap 1	24	4	9	152								
	Kitap 2	9	18	2	123								
Sosyal Bilgiler 4	Kitap 3	9	4	87	11								
	Kitap 4	8	50	75	39								
Türkçe 4	Kitap 5	5	11	16	11								
	Kitap 6	10	___	38	39								
Hayat Bilgisi 3	Kitap 7					4	13	25	20				
	Kitap 8					7	1	5	2				
Türkçe 3	Kitap 9					5	___	22	29				
	Kitap 10					2	1	30	34				
Türkçe 2	Kitap 11									_	_	1	5
	Kitap 12									_	_	_	7
Hayat Bilgisi 2	Kitap 13									1	3	6	6
	Kitap 14									_	2	_	3

Tüm ders kitapları açısından bir karşılaştırma yapmak gerekirse;

Barış kavramına; Din Kültürü Ahlak Bilgisi 4 ders kitaplarında (33), Türkçe 4 ders kitaplarında (15), Sosyal Bilgiler 4 ders kitaplarında (17), Hayat Bilgisi 3 ders kitaplarında (11), Türkçe 4 ders kitaplarında (15) Türkçe 3 ders kitaplarında (7), Hayat Bilgisi 3 ders kitaplarında (11), Hayat Bilgisi 2 ders kitaplarında (1) yer verildiği dikkati çekmektedir (Tablo 2).

Hoşgörü kavramına; Sosyal Bilgiler 4 ders kitaplarında (54),Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında (22), Hayat Bilgisi 3 ders kitaplarında (14), Türkçe 4 ders kitaplarında (11), , Türkçe 3 ders kitaplarında (1), Hayat Bilgisi 2 ders kitaplarında (5) defa yer verildiği görülmektedir (Tablo 2).

Sevgi kavramına; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında (275), Sosyal Bilgiler 4 ders kitaplarında (50) , Türkçe 4 ders kitaplarında (50), Türkçe 3 ders kitaplarında (63), Hayat Bilgisi 3 ders kitaplarında (22), Türkçe 2 ders kitaplarında (12), Hayat Bilgisi 2 ders kitaplarında (9) defa yer verildiği görülmektedir (Tablo 2).

Savaş kavramına; Sosyal Bilgiler 4 ders kitaplarında (162), Türkçe 4 ders kitaplarında (54), Türkçe 3 ders kitaplarında (52) , Hayat Bilgisi 3 ders kitaplarında (30), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 ders kitaplarında (11), Türkçe 2 ders kitaplarında (1), Hayat Bilgisi 2 ders kitaplarında (6), defa yer verildiği görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 2 de verilen kavramların sınıflar bazında ders kitaplarında kullanılan örnekleri aşağıya çıkarılmıştır.

4. Sınıf Ders Kitaplarında Barış ve Muadili Kavramların Kullanımına İlişkin Örnekler

Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi 4 Ders Kitapları (kitap 1)

✓ Din, insanların toplumda barış içinde ve kardeşçe yaşamalarını amaçlar (s.24).

✓ Atatürk, yurt ve dünya barışına büyük önem veriyordu (s.96).

✓ İslam'ın sevgi ve barışa önem veren bir din olduğunu anlamamızı sağlayacaktır (s.109).

✓ Bize düşen görev, bu farklılıklara saygı göstermektir. Barış içinde, mutlu bir dünyada yaşayabilmemiz buna bağlıdır (s.110).

Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi 4 Ders Kitapları (kitap 2)

✓ Atatürk'ün barışa verdiği önem (s.108).

✓ İslam'da toplumsal huzur ve barış (s.115).

✓ Aile kavramının toplumsal barışa katkısı (s.120).

Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı (Kitap 3)

✓ Barış dolu bir dünya ve mutluluktur istenilen (s88).

✓ 1 Eylül Dünya Barış Günü olarak kutlanır (s.89).

Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı (Kitap 4)

✓ Hoşgörü; görünüşü, konuşması, davranışı ve değerleri farklı olan insanların barış içinde yaşama hakkına sahip oldukları gerçeğini kabul etmek demektir (s.21).

✓ Atatürk, insanın, mensup olduğu milletin varlığı ve mutluluğu kadar diğer milletlerinin huzur ve refahını da düşünmesi gerektiğini savunmuştur. Çünkü onun en büyük amacı, bütün dünyada insanların barış içinde yaşamasıdır. Atatürk bu idealini, "Yurtta barış, dünyada barış (1931)." Sözüyle dile getirmiştir (s.31).

Türkçe 4 Ders Kitabı (Kitap 5)

✓ Akıl ve bilime inanan Atatürk, savaşı sevmezdi. Bunun için "Yurtta sulh, cihanda sulh." ilkesini benimsedi. Vatanına, milletine zarar vermeyen her ülke ile dayanışma ve barış içinde yaşamak istedi (s.39).

Türkçe 4 Ders Kitabı (Kitap 6)

"Atatürk Çocuk Olmuş" şiiri Atatürk'ün dileği

"Dilerim, yurdumun çocukları,

Tüm çocukları dünyanın

Gülüp oynasınlar bugünkü gibi;

Acıda, sevinçte kardeş olsunlar...

Çınlasın yeryüzünde barış türküleri."(s.106).

Aziz SİVASLIOĞLU

3. Sınıf Ders Kitaplarında Barış ve Muadili Kavramların Kullanımına İlişkin Örnekler

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı (Kitap 7)

✓ S.109 boşluk doldurmada ve s.149'da bulmaca barış kavramı kullanılmış.

Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı (Kitap 8)

✓ Adım Ömer. Gözlük kullanıyorum. Yanaklarımda çiller var. Çok güzel flüt çalıyorum. Müziğin kardeşlik ve barışa katkısı olduğunu düşünüyorum (s.70).

Türkçe 3 Ders Kitabı (Kitap 9)

✓ Atatürk'ün barış ve kardeşlik yolunda, ona ve bütün çocuklara sonsuza kadar ışık tutacağını biliyormuş (s.28).

✓ Nevruz barıştır, kardeşliktir (s.35).

Türkçe 3 Ders Kitabı (Kitap 10)

✓ Disneyland'da barış, sevgi, dostluk var (s.69).

2. Sınıf Ders Kitaplarında Barış ve Muadili Kavramların Kullanımına İlişkin Örnekler

Türkçe 2 Ders Kitabı (kitap 11)

✓ Atatürk Kurtuluş Savaşı Müzesi (s.23).

✓ Eşsiz bir komutan ve yüreği insanlık sevgisi ile dolu olan Mustafa Kemal yurdumuzu düşmanlardan kurtardı (s.23).

Türkçe 2 Ders Kitabı (kitap 12)

✓ Halk oyunlarımız yurdumuzun dört bir yanında coşkuyla, sevgiyle, heyecanla oynanan oyunlardır (s.138).

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı (kitap 13)

✓ Hiçbir çocuktan sevgi esirgenmemelidir (s.67).

✓ Karşılıklı anlayış ve hoşgörü içinde olunmalıdır (s.21).

Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı (kitap 14)

✓ Atatürk'ün vatan sevgisi (s.125).

✓ Ailenizdeki ya da yakın çevrenizdeki kişilerle aranızda hoşgörülü olmayı gerektiren durumlar nelerdir? (s.25).

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

İlkokul ders kitaplarında barış kavramına yer verilme düzeyinin araştırıldığı bu çalışmanın sonucunda en dikkati çeken bulgu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 ders kitaplarında barış konusuna diğer ders kitaplarındakinden çok daha fazla yer verilmesidir. Buna karşın Sosyal Bilgiler 4 ve Türkçe 4 ders kitapları ile Hayat Bilgisi 3 ve Türkçe 3 ders kitaplarında tam tersi savaş kavramına daha fazla yer verildiği tespit edilmiştir. Bu durum Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitabının konu itibariyle İslam dininin barış, sevgi ve kardeşlik dini olma özelliği ile örtüşerek, yazınsal metinlerde kendine yer bulma nedeni olarak görülebilir. Örneğin "İslam sevgi ve barışa önem veren bir dindir." (kitap 1,s.109).

Sosyal Bilgiler, Türkçe ve Hayat Bilgisi ders kitaplarında ise savaş kavramına daha fazla yer verilmiş, nedeni olarak da, Kurtuluş savaşı, Atatürk'ün hayatı gibi konuların işleniyor olması gösterilebilir. Örneğin "Kurtuluş Savaşı'nı Atatürk'ün önderliğinde kazanan Türk Milleti, savaş sonrasında da onu Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticisi olarak benimsemiştir."(kitap 3, s. 28). Konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür (Keskin ve Keskin, 2009; İnan, 2013).

Ders kitaplarının geneline bakıldığında; özellikle 2. Sınıf ders kitapları incelendiğinde Türkçe kitaplarında barış kavramına hiç yer verilmezken, Hayat bilgisi 2 ders kitaplarında ise 1 defa kullanılırken sınıf seviyesi yükseldikçe barış kavramına daha fazla yer verildiği görülmüştür. Bu durum Kamaraj ve Aktan'ın (2006) insani gelişmişlik indeksi ile barış eğitimi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapmış olduğu çalışmada elde ettiği bulgularla çelişmektedir. Kamaraj ve Aktan'ın (2006) tespitine göre yüksek gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler incelendiğinde "Barış Eğitiminin Başlangıç Yaşı"nın doğumla ya da 2-3 yaş arasında başlaması ve ilk eğitimin aile tarafından verilmesi düşünüldüğü görülmektedir. Orta ve düşük gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler incelendiğinde ise, eğitimin erken çocukluk döneminde (0-8 yaş) verilmesi ve yine aile tarafından eğitimin başlatılması gerektiği ifade edilmiştir (Kamaraj ve Aktan, 2006).

Araştırmalar, çocukların çoğunun savaşa ilişkin somut fikirlerinin olduğu ve barış hakkındaki fikirlerinin ise genellikle belirsiz olduğu ve barışı basit bir şekilde savaşın zıttı olarak gördüklerine işaret etmektedir (Matthews, 2002). Şen'in (2007) 100 Temel Eser üzerine yaptığı çalışmada da barış değerinin az bulunan değerler arasında yer aldığı sonucu elde edilmiştir. Dirican (2013) ise 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikâye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi çalışmasında, değer içerikli resimli hikaye kitaplarının metin kısımlarında geçen değer dağılımlarında sevgi, paylaşmak, arkadaşlık,

mutluluk ve nezaket en çok rastlanan değerlerken cesaret, liderlik ve barış en az yer verilen değerler olduğu sonucunu elde etmiştir. Durum böyle olunca çocukların barış kavramını savaş kavramı kadar açıklayamadıklarını ortaya çıkarmıştır (Rosell,1968). Oysa Kamaraj ve Kerem (2006), yaptıkları çalışmaya göre Türkiye de, barış eğitiminin çocuğun doğumuyla birlikte başlamasını ve çevresindeki tüm materyallerde barış teması olması gerektiğini düşünmektedir.

Araştırma sonucunda, ilkokul ders kitaplarında yer alan metinlerde barış ve muadili kavramlara yeteri kadar yer verilmediği tespit edilmiştir. Konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür (Taşıgüzel, 2007; Ekinci, Çelikpazu ve Aktaş, 2011). Ders kitaplarında "savaş" olgusuna" barış" olgusundan daha fazla yer verildiği sonucu başka çalışmalarla (Akalın ve Martin 2009) paralellik göstermektedir.

Ancak barış içinde yaşama kararlılığını örgencilere aktaracak (Tanıl, 2003) ilk adım, gündelik dilde çocuklara örnek olacak barışçıl ifadelerin kullanımını artırmak ve çocuk kitaplarında evrensel barışa hizmet edecek sözcüklerin kullanımını artırmak olacaktır (Şahin, 2010). Çünkü ders kitapları her toplumda sadece temel eğitim aracı olarak değil, büyük ölçüde en önemli öğrenim aracı olarak görev görürler (Ortaylı, 1993). Ayrıca sınıftaki günlük yaşam kadar koridorlar, kafeterya gibi diğer okul ortamları da değerlerin yaşandığı mekânlar olabilir (Ekşi, 2003). Barış eğitimi sadece şiddet olmayan ortamı sağlamak için düzenlenmemelidir. Aynı zamanda dünyayı ve çevreyi korumaya duyarlı bireylerin yetiştirilmesine de katkı sağlamalıdır (Coşkun,2008). Çalışmalara bakıldığında okul öncesi ve ilkokul yılları çocuğun bütün gelişim alanları için kritik yıllardır ve bu dönemdeki ihmaller, hayatın ilerleyen yıllarında telafisi mümkün olmayan hatalara yol açar. Yine çalışmalar bu yıllarda çocuğun gerçekçi bir ahlak anlayışına sahip olamayacağını, fakat belirli ilkeler çerçevesinde verilen eğitimin de gelecek için temel teşkil edeceğini açığa çıkarmıştır (Oruç, 2010).

Bütün bu çalışmalar dikkate alındığında;

- ✓ Değerlerin öğretimini ilk başlangıç yeri olan ailelere eğitimler yolu ile gerekli bilgilendirilmeler yapılmalıdır.
- ✓ Okul öncesi ve ilkokul müfredatlarında değerler eğitimine yönelik güncellemeler yapılmalıdır.
- ✓ Üniversitelerin eğitim fakültelerinin konu ile ilgili müfredat düzenlemesi yapması değerler eğitimine yönelik derslerin müfredata alınması sağlanmalıdır.
- ✓ Eğitim kurumlarının ders kitapları dışında broşürlerle destekleyerek değerler eğitimini ön plana çıkarması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

AKALIN, D; MARTİN, V. (2009). *Tarih Ders Kitaplarında Savaş Olgusunun İşlenişi*. I. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongre Kitabı, 1-3, Mayıs, Çanakkale.

ALACALI, O. ve ANAÇ, G.(2012). *İlköğretim Türkçe 3 Ders Kitabı*. Dörtel Yayıncılık, Ankara.

ALADEJANA, F. (2007). From War to Peace: An alysis of peace efforts in the Ife/ Modakeke community of Nigeria. In Z. Bekarman and C. McGlyn (Eds.), *Addressing etnhnic conflict through peace education* (pp 173-187), Palgrave.

ARHAN, S., ve COŞKUN, S.(2012). *Türkçe Ders kitabı 2*, MEB. Ankara

AYDIN, G. ve DEMİREL, T.(2012). *İlköğretim Türkçe 3 Ders Kitabı*. MEB yayınları, Ankara

BAL, U. G. (2004). "Çocuklar ve Değerler Eğitimi". *Çoluk Çocuk Dergisi*. 45. s.: 18-20.

BALCI, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Pegem A Yayıncılık, Ankara.

COŞKUN, S. (2008). *Çocuk ve barış: Çocuklar nasıl bir dünya istiyor?* Mustafa Safran-Dursun Dilek (Ed.), *21. Yüzyılda Kimlik, Vatandaşlık ve Tarih Eğitimi* içinde (286-301). Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.

DEMİR, S.(2011). Türkiye'de Barış Eğitimine Bakış: Tanımlar, Zorluklar, Öneriler: Nitel İnceleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB)*. Cilt / Sayı: 11/4

DİRİCAN, R.(2013). 3-6 Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik Yayımlanan Resimli Hikaye Kitaplarının Bazı Temel Değerler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Ankara.

DUMAN, T., KARAKAYA, N., ÇAKMAK, M., ERAY M. ve ÖZKAN, M. (2001). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu-Matematik 1-8, L. Küçükahmet (Ed.), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

EKİNCİ ÇELİKPAZU, E., ve AKTAŞ, E.(2011). *MEB 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi*. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/2 Spring 2011, p. 413-424, TURKEY

EKŞİ, H. (2003). "Temel İnsani Değerlerin Kazanılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları". *Değerler Eğitimi Dergisi*. Cilt I. Sayı 1.s.: 79-96.

EREN, Ö. E. ve DOĞAN, N.C. .(2012). Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı. MEB yayınları, Ankara.

ERGÜN, M. (1985). *Karşılaştırmalı Eğitim*. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü: http://www.egitim.aku.edu.tr/kegitim.pdf: Erişim tarihi: 2 Şubat 2013

FENER, Y., ANAÇ, G. (2012).*Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı.* Ada Matbaacılık Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Ankara.

FİDAN, N. K. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri, *Kuramsal Eğitimbilim,* 2 (2), 1-18.

GÜLTEKİN, İ., PEKDEMİR, A. Z..(2012). *İlköğretim Türkçe 4 Ders Kitabı.* MEB Yayınları, Ankara.

HARRİS, I. M., MORRİSON, M. L. (2003). *Peace education* (2nd ed.). Jefferson, NC: McFarland

HENDRİCK, D., SCHWENDENWEİN, U., & TEUTSCH, R. (1998). *Peace education and conflict resolution*. Bundesmin. für Unterricht und Kulturelle Angelegenheiten, Abt. für Internationale Beziehungen.

İNAN, S.(2013). "Türkiye'nin Demokrasi Eğitiminde Netameli Bir Konu: Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Militarizm". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 33, ss. 31-38.

KAMARAJ, I; AKTAN KEREM, E.(2006). **"**Erken Çocukluk Dönemi 'Barış' Değerine Evrensel Bir Bakış." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 19, ss. 93-104.

KARAHAN, Y.(2012). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 Ders Kitabı. Gizem Yayıncılık. Ankara.

KEPENEKCİ, Y., ve ASLAN, C. (2011). Ortaöğretim Türk edebiyatı ile dil ve anlatım ders kitaplarında insan hakları üzerine bir çözümleme. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6*(1), 476-494.

KARASAR, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Bilim Yayınları, Ankara.

KAYA, Z. (1997). Ders Kitabı Seçimi. *IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri 2 Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları*. no: 51. Eskişehir.

KAYMAKCAN, R. (2008). Doç. Dr. Recep Kaymakcan İle Değerler Ve Eğitimi Üzerine, Röportaj. 24 Temmuz 2008. http://www.degirmendergi. com/haber_detay. asp?haberID=190 19.05.2013

KESKİN, S. ve C., KESKİN, Y.(2009). "Cumhuriyet Dönemi İlkokul (İlköğretim 1. Kademe) Sosyal Bilgiler ve Onun Kapsamına Giren Ders Programlarında Bir Değer Olarak "Barış'ın Yeri" *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 7, No. 17, 69-92.*

KILIÇ, D. (2006). "*Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri*", Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi (Editörler: Özcan Demirel, Kasım Kıroğlu), Pegem A Yayıncılık, Ankara.

KOYUNCU KAYA, M., vd. (2011), İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, MEB yayınları, Ankara.

AKGÜL, M., ve M., ALBAYRAK, A.( ). İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4 Ders Kitabı. MEB yayınları, Ankara.

MATTHEWS, I. (2002), Peace With Me, *Non-Violent Conflict Resolution in and out-of-School***,** UNESCO, Paris .http://unesdoc.unesco.org/ images/ 0012/001266/126679e.pdf

OCAK, G. ve DAİ, A.(2010). "İlköğretim Dördüncü Sınıf Türkçe Ders Ve Çalışma Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışına Göre Değerlendirilmesi." *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Sayı:3

ORTAYLI, İ. (1993). "Ders Kitabından Tarih Nasıl Öğrenilir", Bilim ve Sanat, Aylık Kültür Dergisi, Ekim, s.7.

ORUÇ. C.(2010). Okul Öncesi Dönem Çocuğunda Ahlaki Değerler Eğitimi, *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama Journal of Education and Humanities: Theory and Practice* Cilt (Vol): 1 Sayı (No): 2 Güz (Fall) 2010, 37-60.

ÖZ, E. ve ÖZ, S. (2012). İlköğretim Türkçe 4 Ders Kitabı. Bilim ve Kültür Yayınları, Ankara.

ÖZCAN, E. ve SAĞAN, N(2012). Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı. Evrensel iletişim yayınları, Ankara.

ÖZDEMİR, A. ve ÇINAR, F. (2012). Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı. MEB Yayınları, Ankara.

PALABIYIK, K. ve AKINCI, Ş.(2012). Türkçe Ders Kitabı 2 Özne Yayıncılık, Ankara.

ROSELL, L. (1968). Children's Views Of War And Peace. *Journal of Peace Research,* 5(3), 268-276.http://jstor.org/stable/423277.

SERTEL, J.M., KURT, G., ORAL, Z. (2004). *Barış Bireyde Başlar*. Ekspres Basım, İstanbul.

ŞAHİN, Y.(2010). Dünya Barışını Sağlamada Yabancı Dil Öğreniminin Önemi. II. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongre Kitabı, 29 Nisan– 2 Mayıs. Antalya

ŞEN, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi, Ankara.

TANIL, B. (2003). "Ders Kitaplarında Milliyetçilik", (Ed. Betül Çotuksöken, Ayşe Erzan, Orhan Silier), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s.65–89.

TAŞIGÜZEL, S. (2007)**. "**İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Öğretici Nitelikteli Metinlerdeki Eşdizimsel Örüntülemelerin Görünümü." *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*. Sayı:125. 72-87.

TÜYSÜZ, S. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı, Tuna Matbaacılık, Ankara.

YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.